

Diāna Apse, Dr. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte, Latvija

MINTAUTA ČAKSTES ZINĀTNISKAIS MANTOJUMS. TĀ NOZĪME LATVIJAS VALSTSGRIBAS TURPINĀTĪBĀ

SCIENTIFIC LEGACY OF MINTAUTS ČAKSTE. ITS STANDING IN CONTINUITY OF WILL FOR LATVIAN STATEHOOD

Summary

The author examines the most relevant aspects of Mintauts Čakste's life, personality, as well as scientific and political contribution that facilitated the continuous and symbolic legal succession of the only possible Latvian state. Over the course of his life, Mintauts Čakste persistently defended the positions of democracy. He grew into his greatness in his family – his father was the first President of Latvia Jānis Čakste who had nurtured the idea of the basic norm since the pre-democracy period.

His findings in the dissenting opinions improved the legal system, especially in the last years of the interwar period of Latvia, clearly demonstrating a deep understanding of a wide range of private law issues and criticizing the erroneous past legal argumentation. His scientific contribution is also important in the context of European and global legal thought. Under the conditions of occupation, a legally independent state of Latvia continued its existence, although it had virtually no possibility to implement its legal capacity. Under the constraining conditions the personalities were to maintain the continuation of the legal capacity of the state. Their life suggests that they bravely continued to defend and implement the basic norm, thus providing for progression, connectivity and continuity of legal norms and emphasizing the self-determination. The author draws parallels between the personalities who laid the legal foundations for the restoration of the Latvian state and those who with their profound belief in the Latvian state and Latvian nation gave wing to the people anew. The personalities who connect times – the “the third front” attempt to restore the Latvian state at the end of World War II (Mintauts Čakste), and the third awakening with the Declaration “On the Restoration of Independence of the Republic of Latvia” of 1990. The Declaration of 4 May 1990 provided for the restoration of *Satversme* (Constitution) of the Republic of Latvia adopted by the Constitutional Assembly of the Republic of Latvia on 15 February 1922. The Declaration also announced the military aggression committed by the USSR on 17 June 1940 an international crime and restored the sovereignty of the Republic of Latvia.

Atslēgvārdi: vērtības, nepārtrauktība, Latvijas Centrālā padome, Latvijas tiesiskā sistēma, tiesību zinātne, atsevišķās domas

Keywords: values, continuity, Latvian Central Council, Latvian legal system, legal science, dissenting opinion

Ievads

Katras valsts tiesisko sistēmu veido tiesneši, tiesību zinātnieki, tiesībpolitiķi. Viņi nosaka šīs sistēmas garu un vērtības. Apdāvināti, neatlaidīgi, ar vēlmi nemitīgi pilnveidoties. Tādi bija arī juristi – brāļi Mintauts un Konstantīns Čakstes un viņu tēvs Jānis Čakste. Kā viedokļu līderi un garīgas autoritātes viņi spēja sakausēt vienotas valsts un valsts varas intereses ar konsekventu demokrātu un pilsoniskās sabiedrības aizstāvju, patriotu un eiropiešu mugurkaulu. Jurista pienākums ir pētīt un izziņāt izcilu juristu nopelnus Latvijas demokrātijas pamatu izveidē un nostiprināšanā. Jo viņi bija, ir un mūžīgi paliks Latvijas patrioti, demokrāti un morālie orientieri!

Raksta mērķis ir aplūkot un analizēt svarīgākos Mintauta Čakstes darbības veidus atsevišķās tiesību nozarēs un viņa zinātniskā mantojuma nozīmi Latvijas tiesiskās sistēmas pilnveidē un valstsgribas turpinātībā. Tam jāpalīdz atklāt, cik nozīmīga ir ar lielu tikumisko spēku apveltīta jurista drosme nostāties pret netaisnīgu likumu, risinājumu, prettiesisku situāciju, kas neatbilst demokrātiskas un tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas pamatvērtībām. Pētījums tapis, Latvijas simtgades un Latvijas Senāta simtgades iedvesmots, apzinot vēsturisko mantojumu un godinot personību devumu Latvijas pēctecībai tiesību zinātnē un praksē. Tas varētu būt vairāk noderīgs teorētiskā aspektā, īpaši Latvijas tiesību vēstures kontekstā un kā izziņas avots studentiem un citiem interesentiem.

Pētījumam izmantotas zinātniski pētnieciskās metodes: analītiskā (dažādu veidu avotu analīze), induktīvā (no atsevišķām atziņām par M. Čakstes ieguldījumu pārejot uz vispārīgā apkopošanu), deduktīvā (no vispārīgiem faktiem secinot par M. Čakstes dzīvesgājuma un svarīgāko darbību ietekmi uz Latvijas kā demokrātiskas un tiesiskas valsts pamatnostādņēm, ieguldījumu valstsgribas turpinātībā), salīdzinošā (salīdzinot dažādos avotos paustos zinātnieku viedokļus) un vēsturiskā (izpētot M. Čakstes dzīves gājumu, politisko darbību, citus darbības veidus dažādās tiesību nozarēs).

1. Mintauts Fridrihs Andrejs Čakste (1893–1962)

Dzīvesgājums

M. Čakste dzimis 1893. gada 11. aprīlī kā tolaik pazīstamā Jelgavas advokāta, vēlākā Latvijas prezidenta Jāņa Čakstes otrais dēls. Kristīts Mintauta Fridriha Andreja vārdā tā paša gada 22. maijā. Mintauts Čakste – jurists, valsts darbinieks, senators. Plašāk zināmā informācija par viņu: apcietināts par darbību Latvijas Centrālajā padomē (1941–1944), atbrīvots 1944. gadā, izbraucis uz Zviedriju. Darbojies apgādā “Daugava”, kas Zviedrijā izdeva laikrakstu “Latvju Ziņas”. 1933. gadā apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa trešo šķiru.¹

1902. gadā Mintauts iestājies Kurzemes guberņas ģimnāzijā, 1911. gadā sācis studijas Maskavas Universitātes Juridiskajā fakultātē un 1916. gadā to beidzis. 1917. gadā

¹ Šūberte J. Jānis Čakste un Jelgava. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011, 227. lpp. Sk. arī: Mintauts Čakste 1893–1962. Senatori. Latvijas Senāts 1918–1940. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. R. Zvejniece (sast. un red.). Rīga: 2008, 19. lpp.

absolvējis Maskavas Konstantīna Artilērijas kara skolu.² 1915. gadā M. Čakstes tēvs kopā ar ģimeni dodas bēgļu gaitās uz Krieviju. Strādājot kādā ieroču fabrikas kantorī, Mintauts pats sagādā līdzekļus iztikai un studijām un studijas beidz 1916. gada jūnijā. Pēc 1917. gada oktobra revolūcijas M. Čaksti demobilizē un viņš dodas pie vecākiem uz Kazaņu, kur strādā par sekretāru bēgļu palīdzības komitejā. Kad čehu leģionāri ieņem Kazaņu, M. Čakste pievienojas krievu pretlielinieciskajiem spēkiem, kas toreiz saucās par brīvprātīgo tautas armiju un vēlāk pakļāvās admirāļa Kolčaka vadībai. Saņēmis ziņas par latviešu vienību formēšanu Tālajos Austrumos, M. Čakste dodas uz Vladivostoku, kur iestājas Imantas pulkā. Ar imantiešiem M. Čakste pa jūras ceļu atgriežas Latvijā un ierodas Rīgā 1920. gada jūnijā.³

Viņa meita Aija Čakste atceras, ka Mintautu Čaksti starptautiskās juristu, politisko zinātņu un vēsturnieku aprindās cienījuši kā asprātīgu un daudzpusīgu zinātnieku. “Profesionāli viņu dēvēja par latviešu tieslietu stūrakmeni. Emigrācijā Zviedrijā daudzi dzejnieki, žurnālisti un tml. ķengājās par Saeimu, Latvijas Satversmi, un, galvenais, par to, kā Latvijas jautājums varētu tikt risināts brīvajā pasaulē. Tas Latvijai nāca ļoti par sliktu, un pret tēvu tika kurināts liels naidis... Toties bija panākumi, piedaloties starptautiskās juristu konferencēs un ar rakstiem politiskos žurnālos Anglijā, Savienotās Valstīs, Vācijā, Zviedrijā. Viņš guva plašu publicitāti Latvijas labā. Kā tiesībniekam tēvam 1934. gada 15. maija apvērsums bija smags sitiens (ja tiesībnieks aizstāv totalitāru režīmu, viņš zāģē zaru, uz kura pats sēž). Arī tur radās domstarpības un attiecību pārtraukšana ar tuviem cilvēkiem. Viņš bija bezkompromisu cilvēks – pret varu, pret slavu, pret tukšu karjerismu.”⁴

No vēstules, kuru Augstākās tiesas muzejam 2009. gada martā rakstījis Mintauts meita Aija: “Savu tēvu visvairāk apbrīnoju viņa nelokāmās nostājas dēļ. Kas viņam bija īsts un pareizs, no tā viņš neatkāpās, pat ja tas bija neizdevīgi, bija jāiet pret straumi un varēja būt ļoti bīstami... Neviens no Jāņa Čakstes dēliem uz vēlēšanām Baigajā gadā negāja (man liekas, uz tēva ierosinājumu). Viņu pases bija bez zīmoga, kas bija ļoti bīstami...”⁵

1923. gadā M. Čakste apprecējās ar Antona Benjamiņa meitu Martu Benjamiņu. Ģimenē piedzima trīs bērni – Aija Aldone, Jānis Konstantīns un Visvaldis Gedimins. Aija Čakste dzīvo Zviedrijā. Jānis Čakste bija Sidrabenes pagasta Auču saimnieks, miris 2006. gadā. Jaunākais dēls Visvaldis ir miris.⁶ Mintauts Čakste miris 1962. gadā Zviedrijā.

² Šūberte J., 112. lpp.

³ Čakste A. Mintauts Čakste. Publikācijas. Rumpēters A. Senators Mintauts Čakste. Latviešu Juristu Raksti, 7/8. 1963. Stokholma, 1994, 7. lpp. Sk. arī: Mintauts Čakste 1893–1962., 19. lpp.

⁴ Personu, notikumu enciklopēdija. Aija Čakste. <https://timenote.info/lv/Aija-Cakste> [aplūkots 19.01.2018.].

⁵ No Augstākās tiesas muzeja materiāliem. Sk. arī: Augstākajā tiesā ciemojas senatora Mintauts Čakstes meita. <http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/augstakaja-tiesa-ciemojas-senatora-mintauts-cakstes-meita-846?year=2009&month=3&arhive=true&> [aplūkots 15.07.2018.].

⁶ Šūberte J., 113. lpp.

2. Mintauta Čakstes darbības un pētījumu galvenie virzieni

Studiju gados M. Čakste aktīvi piedalās latviešu studentu sabiedriskajā dzīvē. Viņš ir viens no komisijas locekļiem, kas 1912. gadā izstrādā studentu vienības “Austrums” pirmos statūtus un vienu semestri ir arī šīs vienības vecākais. Viņš izmanto arī iespējas, kādas Maskava kā Krievijas lielpilsēta sniedz mākslas baudīšanai – apmeklē pazīstamās Maskavas mākslas galerijas, teātrus un it sevišķi koncertus, jo ir liels mūzikas mīļotājs. M. Čakstes agri uzsāktā aktīvā sabiedriskā darbība un interese par kultūras vērtībām nosaka tālākos viņa darbības virzienus Latvijas Senātā, Latvijas Centrālajā padomē, trimdā, starptautiski.

2.1. Mintauta Čakstes darbība Senātā

Dzimtenē sākas M. Čakstes ražīgais darbs juridiskajā laukā. To viņš sāk 1920. gadā kā kara tiesas sekretārs, bet no 1920. gada 22. decembra jau ir kara prokurora palīgs un no 1921. gada 14. jūlija – kara prokurors. 1922. gada 12. oktobrī M. Čaksti ieceļ par Rīgas Apgabaltiesas locekli, bet 1926. gada oktobrī – par tās pašas tiesas priekšsēdētāja biedru. No 1934. gada janvāra līdz 1940. gada 26. novembrim, kad padomju okupācijas vara pārtrauc Senāta darbību, M. Čakste ir senators.

M. Čaksti Senātā gaidīja smags darba posms. Proti, Senāta civilā kasācijas departamentā līdz 1934. gadam nepietiekama senatoru skaita dēļ bija uzkrājies liels neizspriesto lietu daudzums. Senāta spriedumu projektu veidošanas kārtība deva iespēju iepazīties ar M. Čaksti kā ļoti spējīgu juristu. Sēžu apspriedēm un tajās izšķiramiem juridiskiem jautājumiem M. Čakste bija vienmēr rūpīgi sagatavojies, un viņa piezīmes uz referentu projektiem bija lietišķas. Viņš līdzīgi senatoram Augustam Rumpēteram bija lielāks formālists nekā, piemēram, “lielais taisnības meklētājs” katrā lietā Teodors Zvejnieks, kas tajā laikā bija Tiesu palātas civildepartamenta priekšsēdētājs. Senātam vienmēr bija jāpatur prātā, ka no tā atzinumiem parasti vadās zemākas instances tiesas, kāpēc konkrētā lietā teiktais var ietekmēt tiesu praksi arī citās lietās.⁷

Mūsdienās Mintauta Čakstes (kā lietas referenta, tiesas sastāva locekļa) atziņas palīdz iepazīt vēstures notikumus un attiecīgā laikmeta tiesību kultūru, lasot pirmavotus. Arī tos, kas publicēti Augstākās tiesas sagatavotajā Latvijas Senāta nolēmumu krājumā⁸. Minētajā krājumā ievietotas Senāta Apvienotās sapulces sprieduma atziņas zvērināta advokāta Voldemāra Zāmuēla disciplinārlietā 8/1939 1939. gada 12. oktobrī un pievienotie materiāli, arī V. Zāmuēla paskaidrojumi. Tiesas sastāvā bija arī senators M. Čakste. Minētajā spriedumā tiesas sastāvs lēma, ka principiālus juridiskus jautājumus nevar izskatīt uzraudzības kārtībā, jo pārbaudīt tiesu zemākās instances lēmumu pareizību pēc būtības ir tiesas augstākās instances uzdevums tikai lietās parastās pārsūdzības kārtībā. Zvērinātu advokātu padomes lēmumi disciplinārlietās kā galīgi nav pārsūdzami un tādēļ nav pārsūdzami arī uzraudzības kārtībā. Pieļaut pretējo nozīmētu padarīt likumā paredzēto aizliegumu par tukšu burtu un dotu iespēju

⁷ Čakste A., 8. lpp.

⁸ Latvijas Senāta nolēmumu atziņas: vēsturiskais mantojums. Spriedums V. Zāmuēla disciplinārlietā. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2019.

sūdzētājam iespēju tieši apiet likumu (likuma ievērošanas princips tiesiskās kārtības vārdā). V. Zāmuēla sūdzība par Tiesu palātas lēmuma atcelšanu tika atstāta bez sekām.⁹

Autore izvēlējās aplūkot vairākus spriedumus lietās, kuras izspriestas 1940. gadā un kurās piedalījies senators M. Čakste. Pie dažiem spriedumiem pievienotas arī tiesnešu atsevišķās domas. Pie Senāta kopsēdes sprieduma 1940. gada 24. janvārī publicētas M. Čakstes un A. Rumpētera atsevišķās domas pie sprieduma par to, kāpēc Tiesu palātas spriedums nav atstājams spēkā kā iepriekšējā līmeņa tiesas kļūdu papildu konstruktīva kritika nepareizas normu iztulkošanas, nepareizas judikatūras piemērošanas u. c. gadījumos.¹⁰

Tiesu palātas viedokļa papildu kritika saistībā ar nepareizu juridisko argumentāciju izskanējusi M. Čakstes atsevišķajās domās kopsēdes lietā Nr. 39/31, kurās uzsvērts, ka kasācijas sūdzībā pareizi aizrādīts, ka Tiesu palāta operējusi ar negatīvu apstākli, kam nav pierādījuma spēka. Tiesu palātas viedoklis par novācijas (pārjaunojuma) esamību nevar tikt atzīts par pietiekami un juridiski pareizi motivētu.¹¹

Spriedumos, kuros M. Čakste bijis lietas referents, saista viņa juridiskā argumentācija. Piemēram, lietā par kasācijas sūdzības termiņa aprēķināšanu saistībā ar faktu, ka personai kļuvis zināms Tiesu palātas spriedums. Secināts, ka aicinājuma neizsniegšana uz tiesas sēdi nevar būt par iemeslu nedz paredzētās ārkārtējās apelācijas iesniegšanai, nedz arī paredzētās ārkārtējās kasācijas iesniegšanai saistībā ar spēkā esošo tiesisko regulējumu. Ja aicinājums nav ticis izsniegts uz pirmās instances tiesas sēdi, kurā taisīts spriedums, šāds spriedums pārsūdzams ar apelācijas sūdzību.¹² Minētajās lietās vērtēta atsaukšanās uz doktrīnu (Vladimira Bukovska darbiem). Tas apliecina, ka civiltiesībām piemīt izteiktāka pēctecība saistībā ar prakses un tiesību zinātnes mijiedarbību.¹³

Spriedumā lietā par piekritības noteikšanas aspektiem 1940. gada 14. martā Senātā, Civilā kasācijas departamenta atklātā kopsēdē secināts – ja lietā nav konstatējams neviens no apstākļiem, kas pēc atbilstošā tiesiskā regulējuma ir noteicošs lietas piekritībai, pats prasītājs varēja noteikt lietas piekritību pēc sava ieskata.¹⁴

Senāta Civilā kasācijas departamentā 1940. gada 26. septembrī skatīta lieta Nr. 763 par Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas pilnvarnieka kasācijas sūdzību par Tiesu

⁹ Latvijas Senāta nolēmumu atziņas: vēsturiskais mantojums. Spriedums V. Zāmuēla disciplinārlietā. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 120.–121. lpp.

¹⁰ M. Čakste un A. Rumpēters savās atsevišķajās domās papildus uzsvēruši, ka apgabaltiesa nav pareizi piemērojusi judikatūru un doktrīnu. Tomēr Senāta CKD spr. 35/1852 apgabaltiesas citētā vietā, kas satura ziņā atbilst attiecīgai vietai V. Bukovska Civilprocesa likuma mācību grāmatā (sk. op. cit. 534. lpp.) runā par atbildētāju pēc iesniegtā akta, resp. par atbildētāju, kas pašā aktā minēts. LVVA 1535. fonds, 8. apraksts, arh. l. Nr. 318.

¹¹ Šajā gadījumā jaunās un vecās saistības kopīga pastāvēšana ir pilnīgi iespējama un pat vairāk, jauna saistība par vekseļu izdošanu nav prezumējama kā novācija (piezīme “v” pie CL 3586. panta Bukovska izdevumā). Arī mūsu Senāts ir pastāvīgi atzinis, ka vekseļa izdošana nav maksājums “in solutum”, bet gan atlikta samaksa “solvendi causa” (Sen. CKD spr. 31/881 un citi). LVVA 1535. fonds, 8. apraksts, arhīva lietas Nr. 267.

¹² LVVA, 1535. fonds, 8. apraksts, arhīva lieta Nr. 329.

¹³ Sk. plašāk: Latvijas Senāta nolēmumu atziņas: vēsturiskais mantojums. Ievads, 7. lpp.

¹⁴ LVVA, 1535. fonds, 8. apraksts, arhīva lieta Nr. 306.

palātas 1940. gada 13. jūnija Rīgas–Valmieras zemesgrāmatu nodaļas priekšnieka lēmumu lietā par nekustamā īpašuma nostiprināšanu uz Evaņģēliski luteriskās baznīcas vārda, jo Sv. Pētera ev. luteriskā vācu draudze ir likvidējusies. Senatori O. Ozoliņš, J. Grots un M. Čakste lēmuši, ka no Baznīcas satversmes 48. panta satura secināms, ka baznīca turpina pastāvēt un patur arī savu mantu, kamēr nodibinās jauna draudze, baznīcas mantas lietošanas tiesības pāriet uz baznīcas virsvaldi. Tātad baznīcas satversme ir paredzējusi, ka baznīca kā juridiska persona var pastāvēt arī pēc draudzes likvidācijas.¹⁵ Aktuāls tiesību aspekts arī mūsdienās saistībā īpašuma atdošanas jautājumiem reliģiskajām organizācijām jaunu draudžu veidošanās gadījumos, kas varētu raisīt īpašuma tiesību strīdus.

M. Čakste tiesneša atsevišķajās domās iezīmēja juridisku problēmu visbiežāk saistībā ar nepareizu argumentāciju tiesību prakses un doktrīnas atziņu izmantošanā, vēršot uzmanību uz tiesiskām neskaidrībām un, iespējams, nepietiekamu tiesnešu sastāva diskusiju.

Jāpiekrīt Signei Terihovai, ka, lasot un vērtējot atrastās Latvijas Senāta atziņas, vienlaikus der atcerēties, ka kopš tā laika, kad šīs atziņas radītas, tiesiskais regulējums ir mainījies. Taču tas neietekmē uz tiesiskas un demokrātiskas valsts principiem balstītu tiesību izpratni un juridisko domāšanu, kāda tā bija starpkaru posmā Latvijas senatoriem un Spriedumu biroja darbiniekiem un kādai tai jābūt mūsdienu Latvijas juristiem, tostarp piemērojot Civillikuma normas.¹⁶ Mūsdienu tiesiskās sistēmas apstākļos aprakstītajiem piemēriem un tiesību institūtiem lielākoties ir līdzīgs regulējums un eventuāla iespēja būt noderīgiem konkrētā jautājuma judikatūras attīstībā. Palīgavotu mijiedarbība, īpaši izmantotās doktrīnas atziņas (V. Bukovska u. c.), savieno laiku lokus un veicina vienotas tiesību prakses un tiesību izpratnes turpinātību.

M. Čakstes darbība Senātā un viņa piedāvātie lietu risinājumi norāda, ka viņš izmantoja jaukto interpretācijas mērķa teoriju – iztulkoja ne tikai paša likuma, bet arī likumdevēja gribu, plaši izmantojot tiesību palīgavotus to mijiedarbībā.¹⁷

A. Rumpēters, trimdā esot, par M. Čaksti dzirdējis, ka domstarpību gadījumos ar viņu nav iespējams saprasties un panākt kādu kompromisu. To zināmā mērā var attiecināt uz viņa sabiedrisko un politisko darbību. Pārlicināts par sava viedokļa pareizību, Čakste to strikti Senāta apspriedēs aizstāvēja un pārbalsots dažreiz rakstīja savas atsevišķās domas. Citi to varbūt darīja retāk. M. Čakste bija principu cilvēks. Kā pārlicināts demokrāts un parlamentārās iekārtas aizstāvis viņš nevarēja samierināties ar 1934. gada 15. maija apvērsumu un toreizējo autoritāro režīmu Latvijā, ko privātās

¹⁵ LVV, 1535. fonds, 12 III apraksts, arhīva lieta Nr. 1834.

¹⁶ Terihova S. Par grāmatā apkopoto Latvijas Senāta atziņu izmantošanu. Latvijas Senāta Spriedumu birojs. Latvijas Senāta atziņas par Civillikuma normu piemērošanu (1938–1940). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 95. lpp.

¹⁷ Tiesību normas piemērotājam, pārbaudot iztulkošanas rezultātu, jāpārlicinās, vai tas atbilst tieši jauktās iztulkošanas mērķa teorijas postulātam – pamatojoties uz likumdevēja vēsturisko gribu, nepieciešams noskaidrot, kāda jēga var būt likumam šodien tā saprātīgā izpratnē. Sk. plašāk Rezevska D. Vasilijš Sinajskis un juridiskā metode: vērtības, taisnīgums un interpretācija. Latvijas Republikas Satversmei – 95. Latvijas Universitātes 75. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LŪ Akadēmiskais apgāds, 2017, 161.–162. lpp.

sarunās darba biedriem arī neslēpa. Bet Senāta tiesas vai Apvienotās sapulces sēdēs jautājums par minētā režīma legalitāti vai nelegalitāti nekad netika apspriests.¹⁸ Viņš Otrā pasaules karā visu laiku ticēja Anglijas un tā sabiedroto uzvarai, bet arī cerēja, ka šī uzvara mums atnesīs atkal brīvību.¹⁹

M. Čakste centās panākt Latvijas tiesu darbības atjaunošanu vācu okupācijas laikā.²⁰ Vācu okupācijas vara nepiekrita trešās instances – Senāta darbībai. Kad tiesu palāta atsāka darbu, M. Čakste strādāja Tieslietu Ģenerāldirekcijā par juriskonsultu. Tieslietu Ģenerāldirekcija vācu okupācijas laikā zināmā mērā izvērtās par latviešu interešu aizstāvi pret vācu iestādēm. Bija gadījumi, kad Tieslietu Ģenerāldirekcija protestēja pret kādu vācu iestāžu rīcību, piemēram, pret policijas vienību formēšanu sūtīšanai uz Krieviju, pret vācu izdotajiem noteikumiem par miesas sodiem dzelzceļniekiem un citos gadījumos,²¹ un vācu okupācijas laikā līdzdarbojās sava brāļa profesora Konstantīna Čakstes vadītajā Latvijas Centrālajā padomē.²²

2.2. Mintauta Čakstes darbība Latvijas Centrālajā padomē

Baltijas valstu faktiskā neatkarība tika atjaunota, pamatojoties uz valstiskās nepārtrauktības doktrīnu. Baltijas valstis konstitucionāli atzina sevi par tām pašām valstīm, kuru neatkarību prettiesiski bija pārtraukusi PSRS īstenotā okupācija un inkorporācija, un izvirzīja attiecīgu atzīšanas prasību starptautiskajai kopienai. Starptautiskā kopiena šādu Baltijas valstu pašnovērtējumu ir atzinusi.²³ Okupācijas apstākļos juridiski neatkarīga Latvijas valsts turpināja pastāvēt, lai arī tās rīcībspēja faktiski nebija īstenojama. Taču šajos ierobežotajos apstākļos tieši personības turpināja valsts tiesībspējas saglabāšanu. Viņu dzīve ļauj secināt, ka viņi drosmīgi turpināja aizsargāt un īstenot pamatnormu, nodrošinot valsts juridisko turpinātību, saistību un tiesību juridisko nepārtrauktību, uzsvēra reiz īstenoto pašnoteikšanos.²⁴ Mintauts un Konstantīns Čakstes bija no tiem

¹⁸ Čakste A. 9. lpp.

¹⁹ Ibid., 9. lpp.

²⁰ Mintauts Čakste 1893–1962., 19. lpp.

²¹ M. Čakste kā Tieslietu Ģenerāldirekcijas juriskonsults daudzkārt aizstāvēja latviešu intereses pret vācu okupācijas varu. Kad latviešu pašpārvaldē pēc atkārtotajām vācu prasībām un spiediena radās jautājums par latviešu mobilizāciju (kaujas vienību formēšanai), M. Čakste krasi nostājās pret to. Rūdolfs Bangerskis kā karavīrs vairāk domāja par Latvijas teritorijas pasargāšanu no krievu iebrukuma, kamēr M. Čakste uzsvēra latviešu tautas dzīvā spēka saglabāšanas nepieciešamību un baidījās no politiskajām sekām, kādas latviešu mobilizācija varētu radīt, Vācijai karu zaudējot. Kad 1943. gadā nodibinājās Latvijas Centrālā padome, M. Čakste piedalās tās darbā kā juridiskās komisijas loceklis. Bieži vien iesniegumi tika motivēti ar pašu vācu izdotajiem noteikumiem vai rīkojumiem, ko kāds viņu varasvīrs nebija ievērojis. Kaut arī parasti viens no juriskonsultiem bija attiecīgā iesnieguma izstrādātājs, svarīgākos gadījumos visi juriskonsulti apspriedās kopīgi, bieži vien piedaloties pašam ģenerāldirektoram. Čakste A. 8. lpp.

²² Lumans V. O. Latvia in World War II. In: The Global, Human, and Ethical Dimension 11. New York: Fordham University Press, 2006, pp. 364–365.

²³ Pleps J. Baltijas valstu valstiskā nepārtrauktība. Grām.: Nepārtrauktības doktrīna Latvijas vēstures kontekstā. T. Jundzis (zin. vad.). Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 2017, 75. lpp.

²⁴ Plašāk sk.: Apse D. Pamatnormas īstenošanas uzturētāji: zināmie un nezināmie. Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 142.–150. lpp.

pilsoniskās Latvijas politiķiem, kas ekstremālā situācijā izturēja pārbaudījumu un palika uzticami demokrātijai un Satversmei,²⁵ jo īpaši saistībā ar darbību Latvijas pretošanās kustībā, Latvijas Centrālajā padomē (turpmāk LCP). LCP vadītājs bija Konstantīns Čakste, viņu aktīvi atbalstīja brālis Mintauts Čakste. Lai informētu latviešus Latvijā un ārzemju valdības, LCP 1944. gada 17. martā sagatavoja memorandu, kurā tika uzsvērts, ka Latvijas Republika un Satversme juridiski joprojām eksistē. Memorandā deklarēts, ka jāatjauno Latvijas faktiskā suverenitāte un jāstādā likumīga valdība, jāatjauno Latvijas armija un jāaizstāvas pret Padomju Savienības armijas iebrukumu.²⁶

Memorandu bija parakstījuši 189 drosmīgi politiskie, zinātnes, garīdzniecības un kultūras darbinieki, arī Mintauts Čakste. Memoranda norakstus nosūtīja Rietumu valstu valdībām un starptautiskām organizācijām. Pateicoties LCP organizētajai bēgļu nogādāšanai uz Zviedriju, no okupācijas režīma tika paglābts 2541 cilvēks.²⁷ Kaut arī LCP neizdevās īstenot tās deklarētos mērķus, organizācija ar savu darbību saglabāja sabiedrībā ticību neatkarības atjaunošanai, iedrošināja tautu pretoties okupācijas varām un cēla nacionālo pašapziņu. 1944. gadā vācu drošības iestādes abus brāļus un citus padomes locekļus apcietināja, bet Mintautu Čaksti drīz (pēc četriem mēnešiem) atbrīvoja, acimredzot tāpēc, ka Konstantīns Čakste visu atbildību bija uzņēmis pats, lai paglābtu pārējos apcietinātos. Pēc Konstantīna Čakstes nāves ceļā no vācu koncentrācijas nometnes 1945. gadā par viņa pēcnācēju LCP bija izraudzījusi senatoru Mintautu Čaksti. Tajā laikā Mintauts Čakste ar ģimeni laivā bija jau nokļuvis Zviedrijā.²⁸

Valsts esamību pamato tautas neatņemamas pašnoteikšanās tiesības un negrozāma griba deklarēt savu valsti.²⁹ Valstsgriba ietver valsts ideju. Valsts ir vajadzīga, lai nācija visefektīvāk varētu pašnoteikties, pati pārvaldīt sevi un veidot savu nākotni.³⁰ Nacionālās pretestības kustības biedri izmisīgi centās nosargāt tautas un valsts esamību, kuras eksistenci apdraudēja prettiesiskas okupāciju varas, pārkāpdamas starptautiskus tiesību principus. Vācu un krievu drošības dienesti centās apspiest pretošanos, LCP dalībnieki tika represēti, ieslodzīti koncentrācijas nometnēs un nogalināti. Taču par spīti draudošajām briesmām pretošanās kustība turpināja savu darbību. M. Čakstes individuālā drosmīgā un pārliecinātā valstsgriba (idejas, ideāli) un ricība iekļāvās kolektīvajā gribā pēc savas valsts – demokrātiskas un tiesiskas Latvijas – un turpināja to cauri laikiem.

LCP juridiskā komisija savāca okupācijas varas izdotos likumus un rīkojumus un arī izgatavoja pārskatus par apstākļiem Latvijā. Šo informāciju nogādāja Stokholmā

²⁵ Stradiņš J. Jānis Čakste un demokrātijas ideju iedibināšana Latvijā. Grām.: Jānis Čakste. Taisnība vienmēr uzvarēs. Atziņas. Runas. Dokumenti. Raksti. Vēstules. Otrs papildinātais un pilnveidots izdevums. Rīga: Jumava, 2009, 11. lpp.

²⁶ Pleps J. Latvijas Republikas kontinuitātes pamatošana. Grām.: Lazdiņš J., Kučs A., Kusiņš G., Pleps J. Latvijas valsts tiesību avoti. Valsts dibināšana – neatkarības atjaunošana. Dokumenti un komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 220.–221. lpp.

²⁷ Jundzis T. Nevardarbīgā pretošanās padomju un nacistiskajam režīmam Latvijā (1940–1986). Grām.: Nepārtrauktības doktrīna., 130. lpp.

²⁸ Plašāk sk.: Andersons E., Siliņš L. Latvijas Centrālā Padome. Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945. Upsala, 1994, 60.–196. lpp.

²⁹ Levits E. Juridiskajā komisijā konceptuāls atbalsts Satversmes preambulas projektam. 2013. gada 27. septembris. Juridiskās komisijas sēdes audioieraksts.

³⁰ Levits E. Valstsgriba: Idejas un domas Latvijai, 1985–2018. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 832.–833. lpp.

sūtnim Dr. Alfredam Bilmanim ASV. Latvijas sūtniecība 1944. gadā Vašingtonā publicēja Bilmaņa sastādītu dokumentu krājumu "Latvian–Russian Relations". Tajā ir ievietots LCP pārskats par notikumiem Latvijā pēc 1940. gada 17. jūnija. Arī šajā pārskatā ir nosodoši norādīts uz latviešu piespiedu mobilizācijām gan vācu darba dienestā, gan armijā un citur. Tā kā M. Čakste bija minētās Centrālās padomes juridiskās komisijas loceklis, jāpieņem, ka viņš ir strādājis pie šī pārskata. Par šo pagrīdes darbību vācieši M. Čaksti apcietināja, kad arī viņam, starp citu, pārmet līdzdalību minēto dažādo iesniegumu sastādīšanā, kas vērsās pret vācu iestāžu vai varasvīru patvarīgo rīcību. Juristi, tāpat kā armijas virsnieki un policijas darbinieki, bija padomju okupācijas režīmam īpaši nevēlamu personu grupas, kuras tāpēc tika vajātas. No 1940. līdz 1941. gadam 13 % Latvijas tiesnešu un advokātu tika apcietināti vai deportēti, tāpēc daudzi devās bēgļu gaitās.³¹ M. Čaksti no apcietinājuma atbrīvo 1944. gada rudenī, tikai neilgi pirms Rīgas krišanas sarkanarmijas rokās, un viņam izdodas ar ģimeni nokļūt Zviedrijā.

3. Mintauta Čakstes darbība trimdā

LCP biedri bija spiesti pamest Latviju un izceļot uz Zviedriju, Vāciju vai Austriju. Mintauts Čakste 1944. gadā devās uz Zviedriju bēgļu gaitās. Trimdā latviešu juristi bija spiesti pamest savu līdzšinējo arodu, jo ārzemēs nebija iespējas likt lietā zināšanas par Latvijas tiesībām. Retais, papildinājis nepieciešamās zināšanas jurisprudencē, kļuva par docētāju kādā Rietumu universitātē.³² Mintauts Čakste bija viens no šiem retajiem – viņš darbojās Stokholmas Universitātes Starptautisko tiesību katedrā.

Trimdā Čakste uzrakstīja rakstu par Padomju Savienības starptautisko tiesisko koncepciju, kuru iespieda ievērojamākajā amerikāņu juridiskajā žurnālā (1949). Mintauts Čakste arī analizējis Padomju Latvijas agrāro iekārtu un citus juridiskus jautājumus. Rakstu *Das persönliche Eigentum der Sowjetbürger*³³ Dītrihs Lēbers publicējis savā rediģētajā padomju tiesībām veltītajā žurnālā. Maskavā parādījās šī žurnāla recenzija "Apmelošana un dezinformācija zem buržuāziskā objektīvisma maskas", kurā "pavīd bijušie ļaudis, [...] bijušie tiesneši no Latvijas, politiskie atkritumi, izsviesti no sociālistiskās nometnes zemēm". Domāts droši vien ir senators Mintauts Čakste. Mintauts Čakste pašmācības ceļā bija apguvis angļu valodu, kuru viņš brīvi lietoja savos plašajos sakaros ar ārzemju diplomātiem Latvijā un kā Latviešu–angļu biedrības priekšsēdētājs. Kopā ar savu sievu Martu Mintauts Čakste savus ciemiņus uzņēma, kā D. Lēbera tēvs atceras, ar nemākslotu laipnību. Viņa mājās valdīja augsta kultūra elegantā atmosfērā.³⁴ M. Čakste darbojies Rīgas Latviešu biedrībā, Latvju–franču tuvināšanās biedrībā, Latvijas Juristu biedrībā, Latvijas Tiesnešu biedrībā.³⁵

³¹ Gailīte D. Latvijas valstiskuma tēma. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade. LU 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 319. lpp.

³² Gailīte D., 319. lpp.

³³ Čakste M. *Das persönliche Eigentum der Sowjetbürger*. No: Osteuropa-Recht, 1955. Jg I, S. 238–241.

³⁴ Lēbers D. A. Latvijas Senāta senators Augusts Lēbers (1865–1948) Latvijas tiesībnieku saimē. Rīga: LAB, 1997, 18.–19. lpp.

³⁵ Latvijas tiesneši. 1918–1940. Bibliogrāfiskā vārdnīca. LNA LVVA, 1536. f., 2. apr. 220. l., 23. lp. https://www.tiesas.lv/Media/Default/Topicality/Tiesneses%20CC%8Ci_korektu%CC%84ra_2017_Fin%20gghh.pdf. [aplūkots 20.08.2018.].

Īpaša nozīme ir trimdas senatoru atzinumam (tam pievienojās arī M. Čakste) par ārpus okupācijas varas ietekmes esošo Saeimas locekļu kā likumīgi ievēlētu brīvās Latvijas tautas pārstāvju pilnvarām aizstāvēt Latvijas intereses. Šim atzinumam būs paliekoša vieta Latvijas konstitucionālo tiesību vēsturē.³⁶ Latvijas Senāta senatorus Satversmes tiesas vairākkārt citējusi savā spriedumā “Robežliguma lieta”.³⁷ Savukārt profesors Dītrihs Andrejs Lēbers norādījis, ka senatoru atzinums ir autoritatīvs, rūpīgi izstrādāts un izvērtēts,³⁸ kas ietver Latvijas valsts suverenitātes pamatus.³⁹ Trimdas senatoru atzinums par 1922. gada Satversmes spēkā esamību okupācijas apstākļos skaidri un nepārprotami formulēja Latvijas valsts nepārtrauktību.

Nonācis Zviedrijā, M. Čakste sākumā strādā arhīva darbus, bet no 1950. gada ir zinātniskā darba stipendiāts Stokholmas Universitātes Juridiskajā fakultātē. Kā labs starptautisko tiesību pazinējs M. Čakste bija aicināts piedalīties trijās starptautiskās juristu sanāksmēs. Pirmā no tām bija Starptautiskās advokatūras savienības (*International Bar Association*) konference Hāgā 1948. gadā. Tajā M. Čakste runāja par agresiju sakarā ar patvarīgo Baltijas valstu iekļaušanu Padomju Savienībā. Otra sanāksme bija Starptautisko juristu komisijas (*International Commission of Jurists*) kongress 1952. gadā Berlīnē Vācijas brīvo juristu izmeklēšanas komisijas ierosinājumā. Tajā piedalījās juristi no 44 valstīm, un M. Čakste šī kongresa publisko tiesību komisijā sniedza pārskatu par cilvēktiesību deklarācijas pārkāpumiem un deportācijām krievu okupētajā Latvijā. Trešā sanāksme bija Starptautiskās juristu komisijas kongress

³⁶ Apspriede notika 1948. gadā Hānavā, Frankfurtes tuvumā. Senatoru atzinumā norādīts, ka tas sastādīts 1948. gada 13. martā un apspriedē klātienē piedalījušies senatori Jānis Balodis, Rūdolfs Alksnis, Pēteris Stērste un Maksis Ratermanis. Senators Augusts Rumpēters, kas tajā laikā dzīvoja Nūdžersijā, atzinumam pievienojās rakstiski. Līdzīgi savu piekrišanu senatoru atzinumam pauda arī senators Mintauts Čakste Stokholmā. Pleps J. Latvijas Senāta izaicinājumi mūsdienām. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 1/2010. 19.–20. lpp. http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf [aplūkots 12.03.2019.]. Sk. arī: Pleps J. Latvijas Republikas kontinuitātes pamatošana. Lazdiņš J., Kučs A., Kusiņš G., Pleps J., 230.–233. lpp.

³⁷ Par likuma “Par pilnvarojumu Ministru kabinetam parakstīt 1997. gada 7. augustā parafēto Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma projektu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” un likuma “Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” 1. panta vārdu “ievērojot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas pieņemto robežu nemainības principu” atbilstību Latvijas PSR Augstākās padomes 1990. gada 4. maija deklarācijas “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” preambulai un 9. punktam un 2007. gada 27. martā parakstītā Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma par Latvijas un Krievijas valsts robežu un likuma “Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 3. pantam: Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102. Latvijas Vēstnesis, 2007. 30. novembris, Nr. 193. Sprieduma 33.1. un 59.1. punkts.

³⁸ Lēbers D. A. Latvijas neatkarības atjaunošanas prasības dažos dokumentos pirms 1990. gada 4. maija. Grām.: 4. maijs. Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju. T. Jundzis (zin. red.). Rīga: LU žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, 2000, 28. lpp.

³⁹ Valsts prezidenta pienākumu uzņemšanos daļa latviešu trimdas neatzina, tādēļ bīskaps Jāzeps Rancāns vērsās pie trimdā esošajiem Latvijas Senāta senatoriem, lai tie izvērtētu tiesisko stāvokli, “vai 1922. gada Satversme ir spēkā” un “kādi Latvijas Satversmē paredzētie valsts varas orgāni tiesiski un faktiski pastāv vēl tagad”. Trimdā esošie senatori Jānis Balodis, Rūdolfs Alksnis, Pēteris Stērste, Augusts Rumpēters, Maksis Ratermanis un Mintauts Čakste 1948. gadā atzina, ka Latvijas valsts tiesiski pastāv un tiek atzīta joprojām. Latvijas valstij tiesiski eksistējot, no starptautisko un valststiesību viedokļa spriežot, spēkā ir arī valsts Satversme, kas ietver Latvijas valsts suverenitātes pamatus. Grām.: Senatori. Latvijas Senāts 1918–1940. Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2008, 47. lpp.

1955. gadā Atēnās, kur Latviju reprezentēja M. Čakste un Dr. Vilis Māsēns. Tajā piedalījās 140 juristi no 48 valstīm un iztirzāja arī netaisnības un cilvēktiesību ignorējošo sistēmu, kas pastāv komunistu pārvaldītās zemēs. Kā Latvijas pārstāvis M. Čakste piedalījās arī 1950. gada jūnija beigās Berlinē sasauktajā kongresā Kulturālai brīvībai. Tajā ieradās 150 ievērojami Rietumu pasaules gara darbinieki. Kongress izstrādāja manifestu, kurā aicināja cilvēci aizstāvēt brīvību, un arī vēstījumu tautām aiz dzelzs priekšvara, apliecinot savu solidaritāti šo tautu brīvības centieniem. Kongress nodibināja pastāvīgu 25 vīru darba komisiju. Kā viens no šīs komisijas locekļiem M. Čakste piedalījās komisijas darbā. Visās šajās sanāksmēs M. Čakstem bija iespēja norādīt uz prettiesisko Latvijas “inkorporāciju” Padomju Savienībā un līdz ar to propagandēt Latvijas atbrīvošanas nepieciešamību. Visām šīm sanāksmēm bija liela politiska nozīme, it sevišķi Padomju Savienības varmācīgās politikas apgaismošanai, un par tām rakstīja daudzu valstu laikraksti. Jau no trimdas pirmajām dienām M. Čakste pievērsās politiskai darbībai, kuru bija sācis vācu okupācijas laikā pagrīdē.⁴⁰

M. Čakste aktīvi piedalījās jau dzimtenē nodibinātās LCP darbā un sākumā arī Zviedrijā izveidotajā Latviešu liberāļu apvienībā. Arī M. Čakstes politiskajā darbā visnozīmīgākā bija viņa starptautiskā aktivitāte. Šeit vispirms pieminama viņa darbība latviešu nacionālajā komitejā, ko kopā ar lietuviešu un igauņu komiteju pēc lielākas cīņas uzņēma 1950. gadā Eiropas kustības organizācijā, tās Vidus- un Austrumeiropas komisija. Kā Latviešu nacionālās komitejas priekšsēdis M. Čakste arī piedalījās šīs komisijas sasauktajā Vidus- un Austrumeiropas konferencē 1952. gadā Londonā. Kādu laiku M. Čakste bija arī valdes loceklis Latviešu liberāļu apvienībā, kura izveidojās trimdā no agrākā Demokrātiskā centra un Progresīvās apvienības darbiniekiem un ko 1948. gadā uzņēma Liberālajā internacionālē. Kā šīs apvienības pārstāvis M. Čakste piedalījās Liberālās internacionāles kongresos: 1949. gadā Dovilā un 1951. gadā Upsālā.

Līdzās savai politiskai darbībai trimdas gados M. Čakste pievērsās arī žurnālistikai. Viņš bija dalībnieks apgādā “Daugava”, kas Zviedrijā izdeva laikrakstu “Latvju Ziņas”. M. Čakste bijis ļoti produktīvs, gan rakstot kodolīgus ievadus, gan arī ārpolitikas apskatus, ko parakstīja ar pseidonīmu “Vērotājs”. Viņa ievadraksti skar kā latviešu sabiedriskos un nacionālpolitiskos jautājumus, tā arī starptautiskos notikumus un problēmas.⁴¹

Visplašākais M. Čakstes apcerējums, kas kļuvis par stūrakmeni Latvijas neatkarības prasības pamatojumam: Latvijas iekļaušanas PSRS norise un tās juridiskā un politiskā analīze. Šo darbu sūtnis Alfreds Bilmanis 1947. gadā vēl pirms iespiešanas Amerikā bija iesniedzis Apvienoto Nāciju delegācijām kā memorandu par Latvijas tiesisko stāvokli. Rakstu izmantojusi arī Kerstena komisija savā ziņojumā.⁴² Rakstu par

⁴⁰ Čakste A., 9.–11. lpp.

⁴¹ Čakste A., 10. lpp.

⁴² Ibid., 13. lpp., sk. arī: Zunda A. Zem politisko lielvāru riteņiem. Baltijas valstu jautājums starptautiskajās attiecībās 1940.–1991. gadā. “Senatora Kerstena komisijas aktivitāšu pamatmērķis ir izvērtēt komunistu režīma mērķus, metodes, sagrābjot varu un anektējot Austrumeiropas valstis, kā arī atklāt noziegumus, ko šī vara ir pastrādājusi. Č. Kerstens ar atsevišķiem komisijas locekļiem ieradās Anglijā 1954. gada jūnija sākumā un tikās ar latviešu trimdas pārstāvjiem, tajā skaitā sūtni K. Zariņu.” 15.09.2005., Nr. 147 (3305). Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/116661>.

PSRS suverenitātes jēdzienu Rietumos joprojām uzskata par temata klasisku iztīrījumu. M. Čakste arī turpmāk pievērsa uzmanību padomju tiesībām un padarīja bagātāku šo pētīšanas lauku ar vairākiem sacerējumiem. Nodarbojoties ar agresijas problēmu, viņš tematu iztīrāja vispusīgi, neaprobežojoties ar juridisko analīzi, bet meklējot arī tās vēsturiskās saknes un atklājot tās politisko nozīmi, iztīrējot arī “mierīgas koeksistences” jautājumus.⁴³ Par Mintautu Čaksti kā tiesībzinātnieku starptautisko tiesību jomā vēsta viņa bibliogrāfija. Bibliogrāfija aptver žurnālos un grāmatās publicētos rakstus. To sastādījis A. Lēbers (sk. pielikumā).

Nozīmīgākās publikācijas: *Latvia and the Soviet Union; Justice and Law in the Charter of the Union Nations; Two Aggressions Compared* un “Latvijas starptautiski tiesiskā atzišana”, kurā analizētā Stimsona doktrīna starptautisko tiesību kontekstā, *Is the Soviet Union a Federal State* un *Soviet Concepts of the State?* Rakstā “Latvijas starptautiski tiesiskā atzišana” M. Čakste aplūko Latvijas neatkarības starptautiski tiesisko atzišanu pēc valsts nodibināšanas 1918. gadā, arī no Krievijas puses. Secinājums: jaunu suverenitātes titulu Krievija varētu iegūt tikai ar atļautiem līdzekļiem, kas aizliedz agresiju un bruņotu intervenci, ar kādām Krievija 1940. gadā panāca Latvijas okupāciju un savas varas nodibināšanas mūsu zemē.⁴⁴

Mintauta Čakstes zinātnisko darbību vislabāk raksturo viņa publikāciju saraksts. M. Čakstes zinātniskā devuma vērtējums salīdzinoši ar mūsdienām nav bijis pārāk apjomīgs. Publikāciju saturs norāda uz viņa zinātnisko kvalitāti. M. Čakstes publikāciju sarakstam jāpieskaita senatora nolēmumi un viņa atsevišķās domas, viņa aktīvā sabiedriski politiskā darbība. Profesora M. Čakstes publikāciju (arī tiesneša atsevišķo domu kā īpašas doktrīnas) analīzei nepieciešams sevišķs padziļināts pētījums, tomēr viņa darbu zinātniskās kvalitātes viens no raksturotājiem ir izmantotās zinātniski pētnieciskās metodes. M. Čakstes publikācijās dominē analītiskā, salīdzinošā un vēsturiskā izpētes metode, palīdzot pareizi analizēt, sintezēt un formulēt tiesības. Tas liecina par zinātnieka prasmi iekļaut paša pētnieka zinātniskās kvalitātes juridiskajā metodē un lasītāja patstāvīgās domāšanas attīstībā.

Mintauta Čakstes zinātniskais mantojums liecina par autora universalitāti. Viņa darbi aptvēra plašu zinātnes lauku, sniedzoties no vēstures līdz tagadnei, no starptautisko tiesību zinātnes līdz civiltiesībām, no Padomju Latvijas līdz Apvienotajām Nācijām.⁴⁵ M. Čakstes brīvības alkas un drosme pateikt, ko domā, turpināja Latvijas tiesiskās sistēmas izpratnes pilnveidi un valsts juridisko pastāvēšanu, savienoja Latvijas brīvvalsti ar mūsdienu Latviju.

⁴³ Čakste A. 13. lpp.

⁴⁴ Čakste M. Latvijas starptautiski tiesiskā atzišana. Latviešu Juristu Raksti, 1959, Nr. 1, 3.–11. lpp.

⁴⁵ Viņa zinātniskā darbība izceļas ar bezkompromisa nostāju un aptver ārkārtīgi plašu tiesību zinātņu nozaru spektru daudzās svešvalodās. Visspilgtākā viņa darba un dzīves pazīme tomēr ir viņa dedzīgais patriotisms un viņa dziļā dzimtenes mīlestība. Lēbers D. A. Mintauts Čakste kā tiesību zinātnieks. Latviešu Juristu Raksti, 7/8 1963. 13. lpp.

Pielikums

MINTAUTA ČAKSTES BIBLIOGRĀFIJA

1. Is the Soviet Union a Federal State. *Baltic Review*. Stockholm, Vol. 2. No. 1, 1947, pp. 42–45.
2. Justice and Law in the Charter of the Union Nations. *American Journal of International Law*. Washington, D. C., Vol. 42, 1948, pp. 590–660.
3. Two Agressions Compared. *Baltic Review*. Stockholm, Vol. 2 No. 2, 1948, pp. 31–39.
4. Latvia and the Soviet Union. *Journal of Central European Affairs*. Colorado, Vol. 9, 1949, pp. 32–60, 173–211.
5. Latvija kā starptautiska problēma. No: *Tiesībnieks*. Blomberg, Nr. 7, 1949, 137.–147. lpp.
6. Soviet Aggression and Its Historical and Ideological Background. *Baltic Review*. Stockholm, Vol. 2 No. 3, 1949, pp. 9–17.
7. Soviet Concepts of the State, International Law and Sovereignty. *American Journal of International Law*, Washington, D. C., Vol. 43, 1949, pp. 21–36.
8. The Development of Public Law in Latvia in: *International Congress of Jurists*, West Berlin 1952, Complete Report, The Hague, 1952, pp. 26–27.
9. Sovjetrysk nationalitetspolitik. *Samtid och Framtid*. Stockholm, Nr. 10, s. 564–569.
10. De baltiska staterna under sovjetrysk valdsvalde. i: *Hundra miljoner fangar*, Stockholm, 1953, s. 135–148.
11. The Gordian Knot. *East and West*. London, No. 1, 1954, pp. 12–17.
12. Peaceful Co-Existence. *East and West*. London, No. 4, 1955, pp. 3–7.
13. Latvijas starptautiski tiesiskā atzišana. No: *Latviešu Juristu Raksti*. Nr. 1 (1959),
14. Okupētas Latvijas agrārā iekārta, tās maiņas un pārvērtības. *Latviešu Juristu Raksti*, Nr. 2. (1959), 23.–32. lpp.; Nr. 3. (1960), 18.–29. lpp.; Nr. 4. (1960), 20.–32. lpp. (English summary: pp. 43–47); Nr. 6. (1961), 18. lpp.
16. Lielbritānija un Baltijas valstis. No: *Latviešu Juristu Raksti*, Nr. 6 (1961), 20. lpp.

BIBLIOGRĀFIJA

1. Andersons E., Siliņš L. Latvijas Centrālā Padome. Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945. Upsala, 1994.
2. Apse D. Pamatnormas īstenošanas uzturētāji: zināmie un nezināmie. Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 142.–150. lpp.
3. Čakste A. Mintauts Čakste. Publikācijas. Stokholma, 1994.
4. Čakste M. Latvijas starptautiski tiesiskā atzišana. Latviešu Juristu Raksti, 1959, Nr. 1, 3.–11. lpp. (English summary: pp. 45–46).
5. Čakste M. Das persönliche Eigentum der Sowjetbürger. No: Osteuropa-Recht, 1955. Jg I, S. 238–241.
6. Gailīte D. Latvijas valstiskuma tēma. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade. LU 71. zinātniskās konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 318.–332. lpp.
7. Jundzis T. Nevardarīgā pretošanās padomju un nacistiskajam režīmam Latvijā (1940–1986). Grām.: Nepārtrauktības doktrīna Latvijas vēstures kontekstā. T. Jundzis (zin. vad.). Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 2017, 124.–145. lpp.
8. Latvijas Senāta nolēmumu atziņas: vēsturiskais mantojums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa, 2019.
9. Latvijas tiesneši. 1918–1940. Bibliogrāfiskā vārdnīca. LNA LVVA, 1536. f., 2. apr. 220. l., 23. lp. https://www.tiesas.lv/Media/Default/Topicality/Tiesnes%CC%8Ci_korektu%CC%84ra_2017_Fin%20gghh.pdf. [aplūkots 20.08.2018.].
10. Lēbers D. A. Latvijas neatkarības atjaunošanas prasības dažos dokumentos pirms 1990. gada 4. maija. Grām.: 4. maijs. Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju. T. Jundzis (zin. red.). Rīga: LU žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, 2000, 27.–31. lpp.
11. Lēbers D. A. Mintauts Čakste kā tiesību zinātnieks. Latviešu Juristu Raksti, 7/8 1963.
12. Lēbers D. A. Latvijas Senāta senators Augusts Lēbers (1865–1948) Latvijas tiesībnieku saimē, Rīga: LAB, 1997.
13. Levits E. Juridiskajā komisijā konceptuāls atbalsts Satversmes preambulas projektam. 2013. gada 27. septembris. LR Saeimas Juridiskās komisijas sēdes audioieraksts.
14. Levits E. Valstsgriba: Idejas un domas Latvijai. 1985–2018, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
15. Lumans V. O. Latvia in World War II. The Global, Human, and Ethical Dimension 11. New York. Fordham University Press, 2006, pp. 364–365.
16. Personu, notikumu enciklopēdija. Aija Čakste. <https://timenote.info/lv/Aija-Cakste> [aplūkots 19.01.2018.].
17. Pleps J. Baltijas valstu valstiskā nepārtrauktība. Grām.: Nepārtrauktības doktrīna Latvijas vēstures kontekstā. T. Jundzis (zin. vad.). Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 2017, 58.–75. lpp.
18. Pleps J. Latvijas Republikas kontinuitātes pamatošana. Grām.: Lazdiņš J., Kučs A., Kusiņš G., Pleps J. Latvijas valsts tiesību avoti. Valsts dibināšana – neatkarības atjaunošana. Dokumenti un komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 206.–233. lpp.
19. Pleps J. Latvijas Senāta izaicinājumi mūsdienām. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr. 1/2010. 19.–20. lpp. http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf [aplūkots 12.03.2019.].

20. Rezevska D. Vasilijš Sinajskis un juridiskā metode: vērtības, taisnīgums un interpretācija. Latvijas Republikas Satversmei – 95. Latvijas Universitātes 75. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 156.–162. lpp.
21. Senatori. Latvijas Senāts 1918–1940. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. R. Zvejniece (sast. un red.). Rīga, 2008.
22. Stradiņš J. Jānis Čakste un demokrātijas ideju iedibināšana Latvijā. Grām.: Jānis Čakste. Taisnība vienmēr uzvarēs. Atziņas. Runas. Dokumenti. Raksti. Vēstules. Otrs papildinātais un pilnveidots izdevums. Rīga: Jumava, 2009.
23. Šūberte J. Jānis Čakste un Jelgava. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011.
24. Terihova S. Par grāmatā apkopoto Latvijas Senāta atziņu izmantošanu. Grām.: Z. Indrūna. Latvijas Senāta Spriedumu birojs. Latvijas Senāta atziņas par Civillikuma normu piemērošanu (1938–1940). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 93.–95. lpp.
25. Zunda. A. Zem politisko lielvaru rīteņiem. Baltijas valstu jautājums starptautiskajās attiecībās 1940.–1991. gadā. 15.09.2005., Nr. 147 (3305 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/116661>).

Juridiskās prakses materiāli

Satversmes tiesas spriedums

26. Par likuma “Par pilnvarojumu Ministru kabinetam parakstīt 1997. gada 7. augustā parafēto Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma projektu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” un likuma “Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” 1. panta vārdu “ievērojot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas pieņemto robežu nemainības principu” atbilstību Latvijas PSR Augstākās padomes 1990. gada 4. maija deklarācijas “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” preambulai un 9. punktam un 2007. gada 27. martā parakstītā Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma par Latvijas un Krievijas valsts robežu un likuma “Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 3. pantam: Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102. Latvijas Vēstnesis, 2007. 30. novembris, Nr. 193. Sprieduma 33.1. un 59.1. punkts.

Latvijas Republikas Senāta nolēmumi un tiesnešu atsevišķās domas (starpkaru)

27. Spriedums un atsevišķās domas. LVVA, 1535. fonds, 8. apraksts, arh. l. Nr. 318.
28. Spriedums un atsevišķās domas kopsēdes lietā Nr. 39/31. LVVA, 1535. fonds, 8. apraksts, arhīva lietas Nr. 267.
29. Spriedums. LVVA 1535. fonds, 8. apraksts, arhīva lietas Nr. 329.
30. Civīlā kasācijas departamenta atklātās kopsēdes nolēmums. LVVA, 1535. fonds, 8. apraksts, arhīva lieta Nr. 306.
31. Civīlā kasācijas departamenta spriedums. LVV 1535. fonds, 12 III apraksts, arhīva lieta Nr. 1834.

Resursi internetā

32. Augstākās tiesas muzeja materiāli. Augstākajā tiesā ciemojas senatora Mintauta Čakstes meita. [http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/augstakaja-tiesa-ciemojas-senatora-mintautacakstes-meita-846?year=2009&month=3&archive=true&\[aplukots 15.07.2018.\]](http://at.gov.lv/lv/jaunumi/par-notikumiem/augstakaja-tiesa-ciemojas-senatora-mintautacakstes-meita-846?year=2009&month=3&archive=true&[aplukots 15.07.2018.])